

LA TEOLOGIA: COMUNICACIÓ MILITANT I AGRACIADA SER, COM DÉU, DEFENSORA MILITANT DEL POBRE

JON SOBRINO

El Salvador

1. Un món nou necessita una nova consciència col·lectiva. I allò que té capacitat per generar-la és, més que cap altra cosa, la força de la mateixa realitat: la generositat i veritat d'un Monsenyor Romero, la de les silencioses víctimes del Congo, la de la generositat de la solidaritat... per exemple. Aquesta realitat vol prendre la paraula, vol "comunicar-se", i un cop comunicada –la realitat, no només una doctrina que la tracti– genera consciència col·lectiva que configura la Humanitat. Segons el lema de l'Agenda d'enguany: "per a una altra Humanitat, una altra comunicació".

Això que hem dit també s'aplica a la teologia. La qual, en definitiva, posa en paraula la realitat de Déu i de la història. Si no s'accontenta amb ser només doctrinalment "veritable" sinó també històricament "salvadora", en el seu propi ser i fer ha de "comunicar" realitat que salva. I –afegim– ha de fer-ho "militantment", amb consciència que la seva identitat i rellevància en depenen.

Parlant de "militància" s'ha de començar dient que existeix una descomunal "batalla" per part dels poderosos per apoderar-se del llenguatge, per definir i imposar allò que és "políticament correcte" i enterrar allò que no interessa. I això també passa en teologia: ¿Què en queda d'aquell "Jesús històric" que va sacsejar ments i consciències, d'aquell "Regne de Déu", i del "Poble de Déu" del qual va parlar el Vaticà II? Sobretot, ¿què en queda d'aquella "inserció" en mig d'opressions i matances, d'utopies i generositat sense límits, del testimoni martirial i l'"Església dels pobres", coses de les quals en va parlar Medellín amb més força que el Concili? ¿Què en queda d'aquell viure i desviure's, al carrer i al temple, en la pietat i a l'acadèmia, d'allò que anomenem l'"opció pels pobres"?

Sens dubte que en queda alguna cosa. Potser quedi molt amagat, però també s'enterren aquestes realitats, i fins i tot el llenguatge pot desaparèixer. I a vegades això passa en nom de "nous paradigmes". És veritat que els paradigmes canvien, però existeix allò "metaparadigmàtic", allò que està més enllà dels paradigmes canviant, allò que no ha de deixar d'existir perquè el llenguatge ho silenciï. El "segueix-me" de Jesús, el "baixar de la creu els crucificats" d'Ellacuría, "la glòria de Déu en el pobre

que viu" de Romero... travessen i sobreviuen a qualsevol paradigma.

2. Doncs bé, una teologia "militant" –en el llenguatge i sobretot en la realitat– sempre corre el risc que l'enterrin, per la seva perillositat, però també corre el risc de ressorgir per la seva necessitat. I això és així –pensem– no tant pel temperament del subjecte que fa teologia, sinó perquè en el seu objecte hi ha –el misteri de Déu i del seu Crist– una cosa que exigeix militància com a risc i com a benedicció.

Com parla el nostre Déu? "He escoltat clams intolerables que no em deixen en pau... Sortiré de mi i baixaré a alliberar-los... I a vosaltres –nosaltres– no us passi pel cap venir a mi amb cants piadosos ni tan sols irenistes... Les vostres mans estan tacades de sang. Renteu-vos"...

No pas totes les divinitats parlen així –certament no les que ara s'ensenyoreixen seglarment d'Occident –, però així parla el nostre Déu. Un creient –i un teòleg– no pot anar més enllà del misteri d'aquest Déu. Ha de participar –sigui quin sigui el seu temperament– en aquesta militància de Déu contra el pecat del món, contra els ídols que sembren mort per milions, que fan desaparèixer del planeta la vergonya i la decència, i que implanten allò impúdic.

Però allò primer i allò darrer d'aquest Déu militant no té res d'esquerp i geniüt, encara menys d'egoista i arrogant, d'empipat, per dir-ho així perquè li vagi malament amb les nostres maldats... Allò primer i allò darrer d'ell és més aviat compassió i tendresa, bondat i amor. És el Déu que veu patiments i escolta laments –recordem els 4 milions de morts a la vergonyosa i silenciada guerra del Congo–, i tot això li arriba a l'interior. I aleshores Déu és militant d'una altra manera més primigènia: és maternalment militant. I per això, la teologia no es pot fer sense maternalitat, com molt bé va dir Joan XXIII de l'Església: l'Església és abans que res mare, partera d'humanitat. Ser mestra ve després. A Ellacuría li agradava repetir-ho de l'Església i de la teologia. I bé prou que sabia el que deia quan parlava de magisterialitat.

Segons això, per a la teologia, “militància” és en definitiva inscriure’s decididament a les files d’un Déu que escomet contra l’opressió, la injustícia, la mentida i la mort per vèncer en l’única batalla que en definitiva li interessa: la de la bondat. Fer teologia militantment és introduir-se en la batalla que van començar uns altres –els opressors- i convertir-se, com Déu, en defensor militant del pobre. En aquesta bondat a Déu li escau el seu ser Déu i –per això- a la teologia li escau el seu ser teologia.

Militància és estar a favor d’aquesta bondat, desmesuradament. I, al mateix temps, és estar en contra d’allò que se li oposi, no pas senzillament d’allò que la nega. Avui dia, tant el Déu –el de la vida- com l’anti-Déu –ídols, antirregne-, tant la gràcia, la immensa bondat al món, present de manera desconeguda entre els pobres, allò que hem anomenat la santedat primària, com la maldat que es passeja escandalosament, fan que la teologia cristiana hagi de ser militant. I també hi afegim que tant el compromís amb allò que és bo i veritable –ja que no pas tot és igual-, com el politeisme –que, com a mínim a Occident, juga a favor nostre...-, tot això vol militància de la teologia.

En principi la militància no prové d’instints geniüts, conspiradors o –comprensiblement- contestataris, coses que poden venir després. A la teologia la militància li ve del seu objecte: Déu.

3. La teologia tracta de Déu, el seu objecte, fent ús de la intel·ligència, i, també, el seu ús correcte la fa “militant”. Aquest ús correcte, segons les conegudes paraules d’Ellacuría, consta de tres coses. La primera és “fer-se càrrec de la realitat”, estant activament entre la realitat de les coses. “Militància” aquí vol dir que el teòleg no sigui simple espectador, per descomptat, però ni tan sols tampoc “simple” pensador –encara que tant de bo n’hi hagi molts i profunds-, sinó que es deixi afectar per la realitat de les coses, abans que la doctrina les hagi garbellat i fins i tot –malgrat que no es pot evitar l’interès que mou l’afany per conèixer- pel sentit que les coses tenen per a nosaltres. “Militantment” s’ha de deixar que la realitat sigui allò que és, que prengui la paraula. Com a mínim, fer l’esforç.

La segona és “encarregar-se de la realitat”: arribar a conèixer i acceptar l’encàrrec que ens fa la realitat, senzillament per ser el que és. És la dimensió pràctica de la intel·ligència. Militància és, doncs, pensar “encarregant-se” de la realitat, i pensar molt i bé –perquè ningú pensi que amb la militància es menysprea el pensament

i es cau en el pur activisme. Dit sense cap *hybris*, es tracta que ens encarreguem de Déu, del seu Regnat. En aquest sentit Ellacuría deia que la teologia és el “moment ideològic d’una praxi”. En aquest mateix sentit hem entroncat la teologia a la terna teològica: és *l’intellectus fidei*, en la línia d’Agustí. És també *l’intellectus spei*, en la línia de J. Moltmann. I sobretot és *l’intellectus amoris*, historitzat de diverses formes com a *intellectus misericordiae*, *iustitiae*...

La tercera és “carregar amb la realitat”: és la dimensió ètica de la intel·ligència, la qual no ha estat donada al teòleg per desentendre-se’n, sinó per carregar amb les exigències de l’encàrrec. La teologia ha de carregar amb allò més pesat de la realitat, i això, si es tracta de teologia cristiana, no deixa de ser una tautologia. La persecució no és pas només allò que sobreve als cristians per necessitat, com avisava Pau des del començament als cristians de Tessalònica, sinó allò que ha de sobrevenir als que pensen cristianament a Déu en contra dels ídols, i als que s’encarreguen del Regne en contra de l’antirregne. D’una manera o altra, acabaran com uns màrtirs, com Jesús –màrtirs jesuànics-. I hauran estat màrtirs per haver estat teòlegs.

4. La teologia ha de ser “militant”, però no només això: ha de ser “agraciada”, amb la mateixa radicalitat i amb prioritat lògica, tant pel que toca a l’objecte de la teologia, com al subjecte que la fa. Objectivament, se’n ha donat una bona notícia, un evangeli. És allò que ve de fora –o si es vol del més profund de nosaltres-, però no és producte de les nostres mans: “Ha aparegut la benignitat de Déu”. “Amb Jesús ens va venir la gràcia i la veritat”, i en ell s’ha revelat –contra tota expectativa- l’“ecce homo”. Això és evangeli, la gràcia com a objecte.

Però la teologia també és “agraciada” en el subjecte. També “el fer teològic” se’n dóna, no en tots els seus elements conceptuals, per descomptat, però sí en el seu dinamisme fonamental. Ho he repetit moltes vegades, però no trobo cap fórmula millor per expressar-ho que aquestes paraules de Rahner: “Crec que ser cristià és la tasca més senzilla, la més simple i a la vegada aquella pesada càrrega de la qual ens parla l’evangeli. Quan la carregues, ella et carrega, i com més temps visquis, més pesada i lleugera arribarà a ser. Al final només queda el misteri”. A la terminologia que hem usat abans; quan intel·ligim, no només hem de carregar amb la realitat sinó que la realitat carrega amb nosaltres. És la teologia agraciada.